

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Barbora AUGUSTINOVÁ

Ekoturismus

-

příležitosti a ohrožení s ohledem na rozvojové země

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Opršal

Olomouc 2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje informací jsem uvedla v seznamu literatury.

V Jilemnici 15. srpna 2008

.....

podpis

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Zdeňku Opršalovi za vstřícný přístup a cenné rady. Děkuji svému příteli, rodině a kamarádům za podporu.

Obsah

Obsah	4
Seznam obrázků a grafů	5
Seznam použitých zkratk	5
1. Úvod	6
2. Cíl práce	7
3. Metody zpracování	8
4. Ekoturismus	9
4.1. Definice ekoturismu.....	9
4.2. Typologie turismu.....	12
Mass tourism – masová turistika	12
Nature tourism – přírodní turistika	12
Sustainable tourism – udržitelná turistika.....	13
Responsible tourism – zodpovědné cestování	14
Indigenous tourism – cestování se zájmem o původní a tradiční kultury.....	14
Culture tourism – cestování za kulturou	15
4.3. Typologie ekoturistů	15
5. Dopady ekoturistiky	17
5.1. Environmentální souvislosti	17
„Zelenání“ turismu.....	21
Regulace a certifikace ekoturismu.....	21
5.2. Ekonomické souvislosti	23
5.3. Sociokulturní souvislosti.....	25
6. Předpokládaný vývoj ekoturismu – výhledy do budoucna	28
7. Diskuze a závěr	29
8. Shrnutí	31
Klíčová slova	31
9. Summary	32
Keywords	32
Použité zdroje	33

Seznam obrázků a grafů

Graf 1: Celosvětový růst zájmu o pozorování velryb, 1955-1998.....	20
Obrázek 1: Loga programu Green Globe	22

Seznam použitých zkratk

CESD	Center on Ecotourism and Sustainable Development	Centrum pro ekoturistiku a udržitelný rozvoj
HDP		hrubý domácí produkt
ICRT	The International Centre for Responsible Tourism	Mezinárodní centrum pro zodpovědné cestování
IIPT	International Institute for Peace through Tourism	Mezinárodní institut Cestovním ruchem k míru
IFAW	International Fund for Animal Welfare	Mezinárodní fond pro ochranu zvířat
LDCs	less developed countries	méně rozvinuté země
TIES	The International Ecotourism Society	Mezinárodní společnost pro ekoturistiku
UN / OSN	United Nations	Organizace spojených národů
UNEP	United Nations Environment Programme	Program OSN pro životní prostředí
UNWTO	World Tourism Organisation	Světová organizace cestovního ruchu
WTA	Wildlife Tourism Australia	
WTTC	World Travel and Tourism Council	Světová rada cestovního ruchu
WWF	Worldwide Fund for Nature	Světový fond ochrany přírody

1. Úvod

Cestování je běžnou součástí každodenního života všech obyvatel planety a počet lidí cestujících za poznáním do různých koutů světa rok od roku stoupá. Narůstá i poměr těch, kteří rádi cestují za krásami přírody s cílem zhlédnout civilizaci nepoznamenanou přírodní krajinou. Současní turisté mají totiž diametrálně odlišné možnosti, než jaké měli turisté v minulosti.

Myšlenka ekoturistiky je v poslední době široce rozšířená po celém světě. Ekoturistika existuje přibližně 30 let a je často skloňována v souvislosti s odpovědným cestováním, udržitelným rozvojem, zachováním druhové rozmanitosti nebo nízkými dopady. Kromě těchto pozitivních vlivů však s sebou ekoturistika přináší i negativní důsledky, jejichž dopady můžeme pozorovat na životním prostředí i sociálních vztazích.

V rámci cestovního ruchu se ekoturistika stává nejrychleji rostoucím sektorem a v mnoha zemích světa je dokonce hlavním odvětvím národního hospodářství. Při celosvětovém růstu cestovního ruchu by tak ekoturistika mohla být významným nástrojem k ochraně biologické rozmanitosti a zdrojem devizových příjmů pro mnohé rozvojové země.

Záleží však na státu a společnosti, zda dokážou své přírodní bohatství správně využít, zhodnotit a zároveň patřičně ochránit. Je na jejich rozhodnutí, zda tento potenciál pro případný budoucí rozvoj země zužitkují, nebo jej promarní pro prchlivý a úzké skupině obyvatel náležící benefit.

2. Cíl práce

Bakalářská práce se zabývá ekoturistikou v rozvojových zemích a jejími pozitivními i negativními dopady na místní komunity a životní prostředí.

Hlavním cílem úvodní kapitoly je vymezení ekoturistiky v takovém rozsahu, jež umožňuje objektivní pohled na problematiku. Kromě definic ekoturistiky obsahuje tato kapitola část věnující se typologii turismu. Nejde o komplexní přehled všech typů turismu – cílem je vymežit, „kde“ v rámci turismu ekoturistika leží a vysvětlit pojmy, které se s ekoturistikou prolínají, úzce s ní souvisí a bývají s ní často zaměňovány. Závěr kapitoly je věnován typologii ekoturistů a profilu typického ekoturisty.

Ekoturistika bývá charakterizována jako zodpovědné cestování do přírodních oblastí, které přispívá k ochraně životního prostředí a ekonomické prosperitě místních obyvatel. Sama definice ovšem neznamena automatické plnění těchto principů v praxi. Proto další důležitou část bakalářské práce tvoří analýza již zmíněných pozitivních i negativních environmentálních, ekonomických a sociokulturních dopadů ekoturistiky. Tyto kategorie vlivů se nedají zcela odlišit, protože se prolínají a vzájemně ovlivňují.

Kapitola *Předpokládaný vývoj ekoturismu – výhledy do budoucna* shrnuje poznatky k předpokládanému vývoji ekoturistiky a její perspektivě do budoucna.

3. Metody zpracování

Při psaní bakalářské práce byla použita rešeršně-kompilační metoda sběru a třídění dat pro jejich následnou interpretaci. Informace byly získány jak z tištěné literatury, tak z internetových zdrojů a periodik.

Z důvodu nedostatku odborných prací o ekoturistice v českém jazyce byla většina zdrojů použitých v této bakalářské práci v jazyce anglickém.

Pro lepší orientaci v textu je na začátku práce uveden seznam zkratk s jejich celým názvem v jazyce původu a českým překladem.

Odkazy na literaturu jsou uvedeny v závorkách přímo v textu. Pokud je odkaz na literaturu umístěn před tečkou, vztahuje se pouze k dané větě. Jestliže je za tečkou, týká se celého odstavce. Pro vysvětlení doplňujících a ujasňujících informací bylo použito poznámek pod čarou. Cizojazyčné názvy a slova, která se do češtiny většinou nepřekládají, jsou psána kurzívou. Doplnky této práce jsou obrázek a graf.

Seznam zdrojů je uveden na konci práce.

4. Ekoturismus

4.1. Definice ekoturismu

Pojem ekoturistika, příp. ekoturismus, nemá jednotnou a jasnou definici. Existuje celá řada definic, jimiž zahraniční autoři ekoturistiku vymezují. Nepřeberné množství definic najdeme v literatuře a internetových zdrojích.

Základní pravidla ekoturistiky v současnosti zastřešuje Program Organizace spojených národů pro životní prostředí (United Nations Environment Programme, UNEP). Podle Deklarace o ekoturismu z Quebecu¹ je ekoturistika formou udržitelné turistiky založené na těchto principech:

- aktivně přispívá k zachování přírodního a kulturního dědictví
- v plánování, rozvoji a působnosti zahrnuje místní a domorodé komunity a přispívá k jejich blahobytu
- návštěvníkovi vysvětluje význam přírodního a kulturního dědictví
- je vhodná jak pro nezávislé cestovatele, tak pro organizované zájezdy malých skupin (UNEP, 2008)

V roce 1990 vznikla Mezinárodní společnost pro ekoturistiku (The International Ecotourism Society – TIES), která je nejstarší a největší světovou organizací zabývající se ekoturistikou. Roku 1991 definuje ekoturistiku jako zodpovědné cestování do přírodních oblastí, které chrání životní prostředí a zlepšuje životní úroveň místních obyvatel. Jde o propojení ochrany přírody, rozvoje místních komunit a udržitelného turismu. (TIES, 2008) Deset let po zavedení této definice se spousta věcí změnila a pojem ekoturistika získává čím dál přesnější význam. Podle definice UNEP má pojem ekoturistika dva rozměry: je považována za nástroj udržitelného rozvoje a je významnou, nejrychleji se vyvíjející formou alternativní turistiky. (UNEP, 2008)

Ekoturistika, jako jedna z forem cestovního ruchu, vznikla v reakci na zvyšující se nespokojenost s rozšiřováním masové, destruktivní turistiky (Fennel, 2006).

Respektuje kulturní dědictví, nepoškozuje životní prostředí, podporuje místní ekonomiku a kulturní výměnu. Ekoturisté cestují zejména do míst, kde jsou hlavními

¹ Rok 2002 byl vyhlášen Mezinárodním rokem ekoturismu. V květnu 2002 se v Quebecu konal *World Ecotourism Summit*. Jedním z cílů summitu bylo vytvoření Quebecké deklarace o ekoturismu

lákadly flóra, fauna a kulturní dědictví. Jak bylo zmíněno v úvodu, definice ekoturistiky není jednotná, ale většinou obsahuje výrazy typu: zodpovědné cestování, návštěva přírodní oblasti, ekonomický přínos pro místní obyvatele, ohleduplnost k přírodnímu prostředí i ke kultuře, ochrana přírody, souvislost se studiem či vzděláváním. Součástí je i podpora recyklace, energetických úspor a vytváření ekonomických příležitostí pro místní komunity. Ekoturistika tedy dává turistům možnost podpořit místní obyvatelstvo, užít si přírody a zároveň si jí vážit a ocenit její krásy.

Termín ekoturismus poprvé použil Hector Ceballos-Lascuráin², který počátkem osmdesátých let sestavil stále často citovanou definici: Ekoturismus je cestování do relativně neporušených a neznečištěných přírodních oblastí s primárním cílem studovat, obdivovat a užívat si přírody, planě rostoucích rostlin a volně žijící zvěře, stejně jako existujících kulturních projevů (jak minulých, tak současných), nacházejících se v těchto oblastech. (Fennell, 2006)

David A. Fennell³ ve své knize Ecotourism (2006) uvádí vlastní definici, ke které dle svých slov došel shrnutím nejdůležitějších pilířů a vlastností ekoturistiky. Říká, že ekoturistika je udržitelná forma turistiky založená na přírodním bohatství, která se zaměřuje zejména na získávání zážitků a vědomostí o přírodě, je koncipována tak, aby měla malé dopady, nízké náklady a byla místně orientovaná. Jedná se především o přírodní oblasti, k jejichž ochraně by měla ekoturistika přispívat.

Martha Honey, výkonná ředitelka Centra pro ekoturistiku a udržitelný rozvoj⁴, uvádí sedm charakteristik ekoturistiky. Ekoturistika podle ní:

- zahrnuje cestování do přírodních destinací
- minimalizuje dopady
- buduje povědomí o životním prostředí
- zajišťuje finanční prostředky na ochranu přírody
- skýtá finanční prostředky pro místní obyvatele a umožňuje jim rozhodovat o sobě sama a o svém životě
- respektuje místní kulturu
- podporuje lidská práva a demokratické postupy (Honey, 1999)

² Mexický architekt a environmentalista

³ Univerzitní profesor; Katedra cestovního ruchu a životního prostředí; Brock University, Kanada

⁴ CESD - Center on Ecotourism and Sustainable Development

Nejčastěji používány jsou definice TIES, UNEP a Světové organizace cestovního ruchu⁵ (Sørensen a kol., 2002).

Podle Marthy Honey (1999) došlo k rozdělení ekoturismu ve dva vzájemně si odporující proudy. Jedním je „pravý“, resp. „skutečný“ ekoturismus, uvádějící do praxe společné principy ekoturismu, často v rámci samostatného projektu, cestovní společnosti nebo parku. Druhý, „lehký“ ekoturismus, se pouze tváří jako skutečný ekoturismus bez toho, aniž by udělal zásadní změny v praktikách masového turismu.

Podle Světové organizace cestovního ruchu (UNWTO) je turismus považován za jedno z nejrychleji se rozvíjejících odvětví celosvětového průmyslu a nezdá se, že by tomu v příštích letech mělo být jinak. UNWTO předvídá⁶, že mezinárodní turismus poroste asi o 4,2 % ročně do roku 2020⁷. Ačkoliv je obtížné to měřit, měla by být právě ekoturistika jeho nejrychleji rostoucím sektorem. (UNWTO, 2007)

Podle Suzanne York⁸ (2005) už ekoturistika nejrychleji rostoucím sektorem turistického průmyslu s průměrným ročním růstem mezi dvaceti a třiceti procenty je a její popularita stále stoupá, především mezi západoevropskými a americkými zákazníky.

Přesto, že je kvůli nestálé a měnící se definici obtížné ekoturistiku měřit, TIES odhaduje, že tato forma cestování roste přibližně o 20 procent ročně (cestovní ruch celkově vzrostl v roce 2006 o 5,4 procenta). V roce 2000 dosáhl objem tržeb z ekoturistiky 154 miliard dolarů a v roce 2004 rostla ekoturistika třikrát rychleji než turistický průmysl jako celek. (Mastny, 2001; UNWTO, 2007; TIES, 2006)

Turistika je globálními rozvojovými agenturami označována jako zaručený způsob, jak přinést do rozvíjejících se zemí ekonomický růst a prosperitu, přestože je v mnoha ohledech destruktivní. Způsobuje totiž znečištění, vysídlování oblastí, nastavuje nespravedlivé rozdělení mezd a další problémy, které budou popsány v kapitole Dopady ekoturismu. (York, 2005)

⁵ UNWTO – World Tourism Organisation

⁶ Na základě *Tourism 2020 Vision*, což je dlouhodobá předpověď vývoje cestovního ruchu na prvních 20 let nového milénia

⁷ Všechna procentuální vyjádření růstu cestovního ruchu (příp. ekoturismu) v tomto textu se vztahují k růstu objemu tržeb z předchozího roku

⁸ Výzkumná ředitelka Mezinárodního fóra pro globalizaci

4.2. Typologie turismu

Turistika se dá velmi zjednodušeně rozdělit na masovou a alternativní. Alternativní turistika se snaží nabízet opak toho, čím je charakteristická turistika masová. Je pro ni typické malé měřítko, zájem o přírodu či minimalizace negativních dopadů. Tyto alternativní formy turistiky označujeme jako turistiku přírodní, udržitelnou, zodpovědnou atd. *Ekoturistika (ecotourism)* spadá pod *nature tourism* a bývá nazývána též *green/clean tourism*. Mnoho forem cestovního ruchu je však s ekoturistikou snadno zaměnitelných a v mnoha směrech se prolínají. Jedná se například o *indigenous tourism*, *sustainable tourism* či *responsible tourism*. Odvětví turismu s sebou přináší cizí termíny, jejichž význam je následující:

Mass tourism – masová turistika

Označení masová turistika je odvozeno od velké koncentrace turistů na relativně malém území.

Běžná masová turistika se soustřeďuje v rozlehlých, vybavených střediscích (lyžařská střediska, pláže, aj.), kde je kladen důraz na pohodlí a kompletní služby. Hlavními faktory při výběru zájezdu je v tomto případě cena, místo pobytu a rozsah poskytovaných služeb. Masová turistika je energeticky náročná, podmiňuje výstavbu dalších budov a infrastruktury, zabírá půdu, má minimální hospodářský přínos pro místní komunity, ničí a znečišťuje životní prostředí. Paradoxem je, že ničí právě to, na čem je závislá. Závisí totiž na kvalitě přírodního a kulturního prostředí, jež svojí existencí zároveň soustavně ničí.

Typickým příkladem tohoto typu cestování je tzv. "3S dovolená": *sea-sun-sand*⁹ (Sørensen a kol., 2002).

Nature tourism – přírodní turistika

Jak již bylo zmíněno, ekoturistika spadá pod *nature tourism*, spolu s *adventure tourism* a *wildlife tourism*. Hlavním předmětem zájmu je, jak na napovídá název, příroda.

⁹ Zájezdy, jejichž největšími lákadly jsou moře, slunce a písek

Ecotourism (green/clean tourism) – ekoturistika

Definici ekoturistiky je věnován značný prostor na stranách 9, 10 a 11.

Wildlife tourism – cestování divočinou

Jde o cestování za účelem pozorování divoké zvěře v přirozeném prostředí, nejlépe přímo na původním místě výskytu. Zahrnuje nejen sledování volně se pasoucí a zajaté zvěře, ale i sběr a lov. Součástí *wildlife tourism* bývají i specializované exkurze s primárním cílem obdivovat a pozorovat přírodu. Jejich programy se týkají například sledování ptáků, návštěvy parků s divokou zvěří, národních parků, zoo či ekocenter i pobytů na farmách v přírodě. (WTA, 2008; Tourism New South Wales, 2006)

Adventure tourism – dobrodružná turistika

Dobrodružná turistika je zaměřená na provozování nejrůznějších aktivit v přírodě. Jde o komerčně provozovanou formu přírodní turistiky, spojenou s aktivní účastí turistů na dobrodružných aktivitách. Mezi ně patří hlavně typické dobrodružné, zejména outdoorové sporty, jako horolezectví, vysokohorská turistika, rafting, paragliding, potápění aj. Cestovatele motivuje získání nevšedních zážitků, hledání hranic svých možností, změna prostředí i touha zažít něco vzrušujícího, nebezpečného až extrémního. Vyznavačům *adventure tourism* nejde primárně o přírodu – ta tvoří často jen jakousi kulisu pro adrenalinové aktivity. Nutností pro vykonávání těchto aktivit je speciální vybavení účastníků výstrojí a výzbrojí, stejně jako dokonalé technické a organizační zabezpečení akce.

Podle míry náročnosti aktivit rozlišujeme „měkkou“ dobrodružnou turistiku (*soft adventure tourism*), která zahrnuje méně fyzicky náročné aktivity a „tvrdou“, nebo také extrémní dobrodružnou turistiku (*hard adventure tourism*), do níž patří aktivity vyžadující lepší fyzickou připravenost a zároveň hrozící vyšší mírou nebezpečí. (Tourism New South Wales, 2006)

Sustainable tourism – udržitelná turistika

Forma cestovního ruchu, která uspokojuje potřeby současných turistů a hostitelských regionů a zároveň chrání a zvyšuje tyto možnosti do budoucna. To si lze představit jako řízení všech zdrojů tak, že ekonomické, sociální a estetické potřeby jsou naplňovány, zatímco je udržována kulturní integrita, nezbytné ekologické procesy,

biologická diverzita a systémy potřebné pro život. (UNWTO v rámci Ústav pro ekopolitiku, 2007)

Responsible tourism – zodpovědné cestování

Hlavní zásadou cestovatelů by se měla stát ohleduplnost k životnímu prostředí, kulturním zvyklostem a místním hospodářským vazbám. Jen tak se dají zmírňovat negativní dopady davové turistiky na přírodu a společnost.

Zodpovědné cestování je ekonomicky přínosné pro místní obyvatele, zvyšuje jejich životní úroveň, zlepšuje pracovní podmínky i přístup k práci. Minimalizuje ekonomické, environmentální a sociální dopady. Zapojuje místní obyvatele do rozhodování o veřejných věcech ovlivňujících jejich život. Pozitivně přispívá k ochraně přírodního i kulturního dědictví včetně zachování diverzity. Poskytuje radostnější zážitky pro turisty skrz vztahy navázané s místními lidmi a tím i lepší pochopení místních kulturních, sociálních a environmentálních otázek. Zodpovědné cestování je kulturně vnímavé a vyznačuje se vzájemnou úctou mezi turisty a hostiteli. (ICRT, 2002)

Indigenous tourism – cestování se zájmem o původní a tradiční kultury

Indigenous tourism musí být vedený v souladu s následujícími směrnicemi: hostitelským komunitám musí turistika prospívat po ekonomické, sociální, kulturní i environmentální stránce.

Hlavním cílem rozvoje tohoto typu turistiky by mělo být zmírnění chudoby. Rozvoj turismu musí být regulovaný a schválený komunitou, spoluřízen vládou a hostitelskou komunitou. Musí být zřejmá skutečná a projevená úcta k domorodým kulturám. Rozvoje *indigenous tourism* se musí účastnit všichni - přiměřenou roli má vláda, nevládní a komunitní organizace, hostitelské komunity a cestovní ruch. K rozvoji *indigenous tourism* je nutné koordinované zapojení všech těchto skupin. (IIPT, 2005)

Culture tourism – cestování za kulturou

Pokud se kultura stává hlavním motivem cestování, jedná se o *culture tourism*. Není pochyb, že kultura může být i součástí ekoturistiky, nicméně nemá nejdůležitější roli – tu má příroda a přírodní zdroje. (Fennel, 2006)

4.3. Typologie ekoturistů

Ekoturisté se nechovají všichni stejně ani nemají stejné cíle, i když hodně znaků mají společných. Netvoří tedy snadno popsateľnou homogenní skupinu.

Jaké významné faktory motivují cestovatele k tomu, aby se začali věnovat ekoturistice? V první řadě jde o změnu postoje k environmentálním otázkám a vztahu k životnímu prostředí. Dalším faktorem je rozmach environmentálního vzdělávání a s tím související rostoucí environmentální gramotnosti obyvatelstva a v neposlední řadě vývoj environmentálně zaměřených hromadných sdělovacích prostředků. (Page a Dowling, 2002)

V rámci studií ekoturismu proběhlo několik pokusů o rozdělení ekoturistů do skupin. Ekoturisté se dají rozdělit do skupin například podle typu přírodního prostředí, jenž navštěvují; podle velikosti skupiny, ve které cestují; podle náročnosti na infrastrukturu apod. Mnozí autoři dělí ekoturisty zejména podle stupně zájmu o přírodu na „nadšence“ a příležitostné ekoturisty či *soft* a *hard* ekoturisty a podle stupně fyzické připravenosti vyžadované charakterem cesty a náročností programu (Page a Dowling, 2002). Ekoturisty můžeme dělit podle národností nebo oblastí původu (Američané, Australané, Evropané či Asiaté) i podle destinací, které navštěvují (např. ekoturisté mířící do Afriky, do Asie atd.). Jon A. Kusler r. 1991 definoval typické představitele tří hlavních skupin ekoturistů. Jeho dělení je založeno na tom, jak je výprava organizována:

- 1 „*Do-it-yourself*“ ekoturisté – navzdory jejich relativní anonymitě tato skupina zaujímá největší podíl všech ekoturistů. Zdržují se v různých typech ubytování a není pro ně problém navštívit jakékoliv prostředí. Jsou flexibilní.
- 2 *Ekoturisté využívající služeb specializovaných cestovních agentur* – tato skupina očekává organizovanější cestování do exotických destinací (například Antarktida).

- 3 *Školní a vědecké skupiny* – tyto skupiny bývají často zapojeny do vědeckých výzkumů, zůstávají ve stejné oblasti po dlouhou dobu a jsou tolerantnější vůči primitivnějším podmínkám. (Kusler, 2001 v rámci Fennell, 2006)

Naopak Kreg Lindberg¹⁰ zdůrazňuje důležitost intenzity a času, jenž ekoturisté svým zájmům věnují. Rozděluje ekoturisty do skupin podle toho, co chtějí zažít, kam cestují a jak. Definuje čtyři základní typy:

- 1 *Skalní ekoturisté (hard-core nature tourists)* – vědci nebo členové skupin zaměřených na vzdělávání, dobrovolné aktivity (např. odstraňování odpadu) či studium kulturních rysů oblasti.
- 2 *Nadšení ekoturisté (dedicated nature tourists)* – lidé, kteří jezdí do chráněných oblastí, kteří chtějí porozumět místní přírodní i kulturní historii.
- 3 *Tradiční ekoturisté (mainstream nature tourists)* – lidé, kteří jezdí do oblastí s přírodě blízkými nebo jinak cennými ekosystémy za účelem neobvyklého výletu.
- 4 *Příležitostní ekoturisté (casual nature tourists)* – lidé, kteří zakusí přírodu náhodně, jen jako část většího výletu. (Lindberg, 1991 v rámci Fennel, 2006)

Zajímavé jsou výsledky studií zachycujících profil typických ekoturistů. Výsledky jsou z devadesátých let a popisují ekoturisty jako outdoorové nadšence, jimiž jsou většinou starší, finančně zajištění, vzdělaní lidé, kteří mají dostatek volného času na cestování (Ballantine a Eagles, 1990 v rámci Page a Dowling, 2002). Podle Hvenegaarda (1994 v rámci Page a Dowling, 2002) ekoturisté představují průřez populací, avšak v průměru jsou mírně starší, vzdělaní a mají nadprůměrné příjmy. Další výsledky jsou značně konkrétní a popisují průměrného kanadského ekoturistu. Jím je 54-letý muž s nadprůměrnými příjmy a vysokoškolským vzděláním. (Fennel, 2006)

Často se o ekoturistice píše v souvislosti s odpíráním si některých radostí a služeb, kterých by mohli ekoturisté užívat na jiných dovolených. Ve skutečnosti je pro ně toto odříkání požitkářstvím. Většinou mají ekoturisté potřebu dokázat sami sobě, že jsou schopni si s těmito nedostatky, které na cestách potkají, poradit. (Duffy, 2002)

¹⁰ Univerzitní profesor, Oregon State University

5. Dopady ekoturistiky

K obhajobě rozvoje ekoturistiky jako aktivit vykonávaných v malém rozsahu na místní úrovni se často používají fráze vyzdvihující pozitivní vliv na místní komunity prostřednictvím posílení procesu rozvoje s ohledem na zachování zdrojů. (Page a Dowling, 2002) Je k zamyšlení, zda je tato hypotéza správná a rozkvět ekoturismu má na život hostitelů a životní prostředí opravdu jen příznivý vliv.

V literatuře je dopadům ekoturistiky věnován značný prostor. Podle definic by ekoturistika měla minimalizovat své dopady a vést k nulové spotřebě, ale ne vždy tomu tak je. Ekoturistika tedy přináší řadu pozitivních i negativních dopadů, jímž je věnován prostor na následujících stranách.

5.1. Environmentální souvislosti

S celosvětovým rozvojem ekoturistických aktivit rostou obavy z kumulujících se dopadů ekoturismu na přírodní zdroje a životní prostředí (Page a Dowling, 2002). Kvalita životního prostředí, atraktivita ekosystémů a pestrost výskytu živočišných a rostlinných druhů bývají stěžejními faktory ve výběru lokalit vhodných pro ekoturistiku.

Rostoucí zájem o ekoturistiku má řadu pozitivních dopadů. Například vlády chrání cenné přírodní oblasti zřizováním národních parků a chráněných území. Tím zabraňují destruktivním činnostem, jako je intenzivní plantážní zemědělství, těžba dřeva či hornictví. Jsou-li tyto činnosti (těžba, plantážnictví, nadměrný rybolov apod.) nahrazeny přiměřenou a odpovědnou ekoturistikou, je pozitivní vliv na místní životní prostředí evidentní. (Mastny, 2001)

Ekoturistika nejen že podmiňuje ochranu územních celků (národních parků a jiných chráněných území), ale má pozitivní vliv i na ochranu biodiverzity¹¹. Právě ekoturistika by mohla být významným nástrojem k její ochraně. Udržení biologické rozmanitosti je důležité pro trvale udržitelný rozvoj, neboť biodiverzita je rozhodující složkou přírodního prostředí, kterého si turisté užívají. Tradiční společenství a domorodí obyvatelé mohou hrát při ochraně biodiverzity významnou roli. Přestat zvěř

¹¹ Světový fond ochrany přírody definoval v roce 1989 biodiverzitu jako „bohatství života na Zemi, miliony rostlin, živočichů a mikroorganismů, včetně genů, které obsahují, a složité ekosystémy, jež vytvářejí životní prostředí.“

lovit a začít ji chránit – to je úkol pro místní obyvatele. Pokud do procesu ochrany přírody zapojeni nejsou, mohou podkopávat snahy o její ochranu. (Christ a kol., 2003)

Ekoturistika přináší i dopady negativní a způsobuje větší škody, než většina z nás tuší. Je sice považována za „nevinnou“ formu turistiky a „čistý“ způsob rozvoje, protože na rozdíl od masové turistiky není tak náročná na zdroje, ale stále častěji čelí stejným problémům jako běžný turismus. Ekoturisté do svých cílových destinací létají, stejně jako masoví turisté. Stejně jako oni potřebují jídlo, nocleh a další základní služby, spotřebovávají zdrojy a produkují odpad.

Environmentální dopady ekoturismu se mohou projevit už před příjezdem do cílové destinace. Studie naznačují, že až 90 % z celkové energetické spotřeby turistů zabere cesta do a z destinace. Narůstá podíl cestujících letadlem, což je forma dopravy produkující nejvíce škodlivin na ujetý kilometr. Odhadem 43 % turistů nyní cestuje do cílových destinací letecky (na mezinárodní úrovni), 42 % využívá silniční dopravu a 15 % železniční nebo lodní dopravu¹². Letecká doprava je zvláště důležitá v rozvojovém světě, kam přinejméně 90 % turistů přicestuje letadlem. Bohužel je letecká doprava zároveň nejrychleji rostoucím zdrojem emisí oxidu uhličitého a dalších skleníkových plynů, jež jsou odpovědné za globální klimatické změny. (Mastny, 2001)

Na jedné straně existuje ekoturismus šetrný k životnímu prostředí provozovaný v omezené míře, na straně druhé jsou různé povrchní formy ekoturismu, které už tak citlivé vůči přírodním zdrojům nejsou. Dá se říci, že pojem ekoturistika je v poslední době zneužíván obchodníky a agenturami, kteří neznají skutečný koncept ekoturistiky, stejně jako turistickými resorty, které se nazývají ekoturistickými destinacemi, ač jimi ve skutečnosti nejsou. (Page a Dowling, 2002) Nicméně pokud bude zájem o návštěvu pralesů, pláží, vodopádů a dalších přírodních lákadel nadále růst, bude koncept ekoturismu narušován i v budoucnu. Se snahou vydělat na ekoturistice co nejvíce peněz vzroste počet méně zodpovědně vedených hotelů a společností, které vytváří „pseudekoturistické“ programy a zájezdy. Při absenci obecných norem ekoturistiky je stále obtížnější rozlišit tyto méně zodpovědné podniky od aktivit spjatých s „pravou“ ekoturistikou. V této době mnoho organizátorů a propagátorů cest i turistů sami nazývají v podstatě jakékoliv cestování v souvislosti s přírodou „ekoturistika“ a stírají tak rozdíly mezi skutečnou ekoturistikou a jakýmkoliv jiným cestováním za přírodou. (Mastny, 2001)

¹² Nejedná se o konkrétní čísla vztahující se k ekoturismu, nýbrž k turismu obecně. Dá se však předpokládat, že tato čísla jsou srovnatelná.

Mnoho eko-resortů naopak vykazuje vysokou úroveň ekologických závazků, pečlivě monitoruje dopady návštěv ekoturistů, stejně jako jejich sociální a ekologické stopy. Nejjednodušší obydlí v těchto resortech jsou spíše než elektřinou či palivovým dřívím energeticky zabezpečena plynem, petrolejem, solární nebo větrnou energií a produkují minimální množství odpadu. (Mastny, 2001)

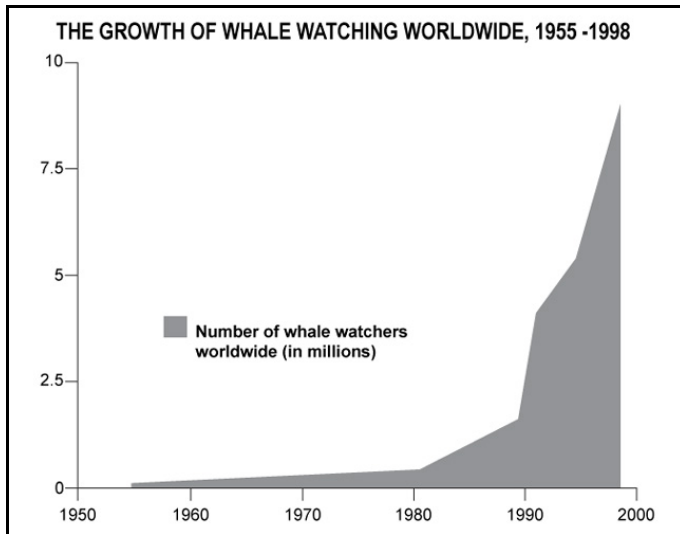
Glen T. Hvenegaard¹³ popisuje nepříznivé environmentální dopady způsobené turismem v chráněných oblastech. Počet návštěvníků může převyšovat kapacitu parků, protože chybí regulační opatření; mohou být nadměrně využívány zdroje; dochází ke znečištění ovzduší a toků třeba i z toho důvodu, že jsou používána motorová vozidla, která mimo to ještě ruší divokou zvěř. (Hvenegaard, 1994 v rámci Page a Dowling, 2002)

V divoké přírodě se lze setkat i s dalšími negativními dopady ekoturistiky. Zvířata jsou neklidná, žijí ve stresu. Ztrácí tělesnou hmotnost a některá následně hynou. Příčinou je však snaha dosáhnout opačného výsledku – ekoturistika. Velký nárůst ekoturismu vyvolává obavy biologů. Sama „divokost“ divoké přírody se ocitá v ohrožení. Množí se důkazy, že zvířata obecně dobře nereagují na přítomnost turistů ve svém přirozeném prostředí. Přímým důsledkem zásahu do jejich života mohou být zvýšená hladina stresových hormonů, zvýšený srdeční rytmus či změny v sociálním chování. I když se jedná o změny relativně nepatrné, mohou dlouhodobě ohrozit celé populace divokých zvířat. (Ananthaswamy, 2004)

Například možnost pozorování tučňáků v Antarktidě, ledních medvědů v Hudsonově zálivu či velryb v Kanadě přiláká každý rok ohromné množství turistů. Pozorování velryb (*whale watching*) se stalo odvětvím, ve kterém se točí miliardy dolarů. V roce 1998 přilákala touha spatřit kytovce téměř devět milionů lidí v 87 státech, zatímco o dvacet let dříve to bylo sotva půl milionu lidí. Vývoj zájmu o pozorování velryb ukazuje Graf 1.

¹³ Univerzitní profesor; Katedra geografie a environmentálních studií; University of Alberta

Graf 1: Celosvětový růst zájmu o pozorování velryb, 1955-1998

Zdroj: IFAW, 2001: <http://www.ifaw.org/ifaw/general/default.aspx?oid=179930>

Pokud je ekoturistika provozována v omezeném rozsahu, může se osvědčit. Příkladem je regulovaný turismus na Galapágách, který přináší finanční prostředky k zachování a ochraně druhů. Zejména díky ekoturismu tak zůstávají Galapágy téměř nedotčené. (Ananthaswamy, 2004)

V oblastech, kde je zamýšlen rozvoj ekoturismu, je podle biologů velice důležité sbírat data a zpracovávat studie. Jen na základě těchto dat získaných v době před rozvojem ekoturismu v oblasti se dá zpětně zjistit, jaký vliv ekoturistika na danou oblast má. Mezi biology převládá názor, že turismus založený na přírodním bohatství musí být rozvíjen opatrně a jít ruku v ruce s výzkumem. Blaho živočichů by přitom mělo být prvořadé, protože bez nich ekoturistika nebude. (Ananthaswamy, 2004)

Ke zjištění vlivu návštěvníků na přírodní prostředí bývá využíváno metody *nosné kapacity prostředí*. Tato metoda, využívaná zejména v ekologii v souvislosti s velikostí populací, se dá aplikovat i na ekoturistiku. Ve spojitosti s ekoturistikou jde o maximální možný počet lidí využívajících lokalitu nebo určitou oblast bez nežádoucích změn ve fyzickém prostředí a bez snížení kvality zážitků získaných návštěvníky. Velký počet turistů přijíždějících do ekoturistických lokalit často nosnou kapacitu prostředí značně překračuje. (Page a Dowling, 2002)

„Zelenání“ turismu

Tradiční *mainstream* ekoturistika využívá ke své reklamě chytlavé pojmy a fráze, jako *treading lightly on the earth*, což v češtině může znamenat "lehce našlapovat po zemi" a *taking only photos, leaving only footprints*, s významem "odvez si jen fotky, zanech pouze stopy". Inzeráty, brožury a publikace často obsahují hesla jako ticho, deštný prales, čistý vzduch, příroda, zeleň, průzračný, svěží, nezkažený, dech beroucí, bio-, eko- a další. V posledních letech také velká část běžného turistického průmyslu přejímá tento typ "zeleného" jazyka a láká turisty pod záminkou nepravých ekozájezdů. (Honey, 1999)

Regulace a certifikace ekoturismu

Aby ekoturistika dosáhla žádoucích cílů, je potřeba v rámci celého ekoturistického průmyslu zavést určitá regulační, certifikační a akreditační opatření. Jen tak se dá bojovat proti agenturám nazývajícím své aktivity ekoturistikou, ačkoliv jsou absolutně v rozporu s jejím konceptem a proti službám „ekoturistických“ průvodců bez patřičného vzdělání a kvalifikace. Proti tomuto a obdobnému zneužívání konceptu ekoturistiky za účelem zvýšení zisku a návštěvnosti se lze do budoucna bránit jedinou, již zmíněnou, cestou – akreditovat či certifikovat subjekty dodržující pravidla ekoturistiky, které budou mít následně právo propagovat svoji činnost jako ekoturistické aktivity. (Page a Dowling, 2002)

Už více než dvacet let se uplatňuje způsob označování environmentální vhodnosti výrobků – Ekologické značení (*ecolabelling*). Turistický průmysl má zájem na ochraně světových přírodních a kulturních zdrojů, které jsou základem jeho podnikatelských aktivit (Honey, 1999). V případě ekoturistiky tedy můžeme mluvit o regulaci, certifikaci a akreditaci.

Nejčastěji bývají regulační metody (ve formě ekonomických nástrojů) zřízeny na národní úrovni. Pro mnoho států je to nejjednodušší řešení, ale existují argumenty, proč není tento systém vždy použitelný: za prvé je pro účely vyjednávání na vládní úrovni definice ekoturistiky stále poměrně nejasná, a za druhé i když státy zaujímají k regulačním opatřením pozitivní stanovisko, pořád je působnost těchto opatření omezena státními hranicemi, které činí všechna opatření neefektivními. Ekoturismus má totiž mezinárodní charakter. (Font, 2002)

Na mezinárodní úrovni se osvědčilo využívání ekoznačení na základě dobrovolných environmentálních dohod. Dobrovolný přístup je totiž nejlepší cestou k pozvolnému přechodu k dlouhodobým závazkům a dovedení ekoturismu na cestu trvale udržitelného rozvoje. Mimo to jsou tyto dohody obecně velmi dobrým způsobem, jak motivovat vlády, aby regulační opatření přijaly. (Sørensen a kol., 2002)

Z hlediska environmentální politiky řadíme dobrovolné environmentální dohody mezi regulační kooperační nástroje. Hlavním rysem dobrovolných environmentálních dohod je ta skutečnost, že existují mimo rámec stávajících legislativních předpisů a někdy i potřebný legislativní předpis nahrazují. (Šauer a kol., 2002)

Morrison a kol. popisují pojmy certifikace a akreditace následovně: **certifikace** se zabývá hodnocením činnosti jednotlivých odborníků, zatímco **akreditace** se týká hodnocení a schvalování programů a institucí. (Morrison a kol., 1992 v rámci Fennell, 2006)

Certifikací ekoturistiky se zabývá mnoho organizací a proto existují různá loga. První logo pro turismus vzniklo v roce 1994 a bylo jím logo programu Světové rady cestovního ruchu (WTTC¹⁴) *Green Globe*¹⁵. Program *Green Globe* hodnotí organizace a určuje jejich kvalitu. Ta se posuzuje ze čtyř různých pohledů: ochrana přírodních zdrojů, ochrana biodiverzity, sociální problémy a nakládání s odpady. (Honey, 1999; EC3 Global, 2008)

Obrázek 1: Loga programu Green Globe

Zdroj: <http://www.ec3global.com/products-programs/green-globe/for-consumers/Default.aspx>

V průzkumu charitativní organizace Tearfund téměř polovina dotázaných v Británii uvedla, že by raději cestovala na dovolenou se společností, která je vázána povinnostmi zajišťovat dobré pracovní podmínky, chránit životní prostředí a podporovat

¹⁴ World Travel and Tourism Council

¹⁵ *Green Globe* symbol znamená, že se společnost zavázala ke zlepšení životního prostředí, nikoli že ho dosáhla

místní dobročinné instituce. (Tearfund, 2000 v rámci TIES, 2006) Toto zjištění jen potvrzuje nutnost zavedení certifikace a akreditace v rámci ekoturistiky.

5.2. Ekonomické souvislosti

Cestovní ruch je stále více vnímán mnoha státními a místními samosprávami jako mechanismus podporující obnovu churavějící ekonomiky a v méně rozvinutých zemích (LDCs) podněcující hospodářský rozvoj (Page a Dowling, 2002).

Ekoturistika představuje šanci, jak získat peníze v relativně netknutých přírodních oblastech, kde zatím nenastal konvenční rozvoj (Weaver, 1998). Zapojení místních obyvatel do rozvoje ekoturistického průmyslu je přínosné nejen pro ně a pro životní prostředí, ale zároveň zvyšuje kvalitu zážitků cestovatelů (Page a Dowling, 2002). Investice do turistických a rekreačních zařízení zajistí jistý přínos pro místní ekonomiku (Page a Dowling, 2002). Může tedy jít o mimořádně výnosný a dlouhodobý zdroj příjmů pro komunity věnující se rozvoji ekoturistiky (Weaver, 1998).

Ekoturisté mohou pomoci místním obyvatelům uvědomit si výhody plynoucí z podpory turismu pro jejich živobytí. Jestliže mají hostitelé z turismu finanční zisky, jsou většinou ochotni podporovat ekoturismus a chránit přírodu, bojovat proti pytláčení a dalším zásahům. (Page a Dowling, 2002) Místní obyvatelé mohou též působit v oblasti poskytování znalostí, služeb, zařízení a výrobků.

Pro více než 38% zemí světa (zejména rozvojových), je cestovní ruch hlavním zdrojem devizových příjmů. Citlivé zavedení ekoturistiky do praxe může rozvíjet místní ekonomiku bez všech negativních environmentálních dopadů, které provázely vývoj rozvinutých států. (Sørensen a kol., 2002)

Pro mnoho zemí není ekoturismus jen okrajovou aktivitou podporující ochranu životního prostředí, nýbrž hlavním odvětvím národního hospodářství. Například v Kostarice, Ekvádoru, Nepálu, Keni, na Madagaskaru či v Antarktidě ekoturismus představuje významnou část HDP a ekonomické aktivity. (Isaacs, 2000) V mnoha oblastech tedy ekoturistika představuje způsob, jak přinést do rozvíjejících se zemí ekonomický růst a prosperitu. Vlády podporují turistiku s přísliby růstu zaměstnanosti, rozvoje infrastruktury a výtěžků plynoucích z peněženek zahraničních hostů. (York, 2005)

Ekoturistický průmysl zahrnuje hlavně nabídku různorodých služeb. Jedná se v první řadě o služby průvodců, výrobu a prodej řemeslných a rukodělných výrobků,

prodej potravin, provoz půjčoven automobilů, kol, lodí a koní, restaurační zařízení, ubytovací a další služby, které ekoturisté při svých cestách využívají. Tyto druhy služeb nabízí nejčastěji právě členové místních komunit. Tradiční zaměstnání a řemesla žijí jen malou část místních obyvatel. Ostatní se realizují v oblasti služeb. Ze zemědělců, řemeslníků a rybářů se tak stávají prodejci či obsluhující personál.

K tomu, aby místní obyvatelé mohli provozovat například obchod a mohli tak profitovat z ekoturistického průmyslu, potřebují obvykle alespoň drobný kapitál do začátku. Na finanční podporu ze strany státu se mnohé okrajové lokality spoléhat nemohou. Právě jim pomáhají většinou nevládní neziskové organizace se svými rozvojovými programy na podporu ekoturistiky. Státní finanční podpora národních parků a chráněných oblastí je sice vyšší než financování pro turisty „neznámých“ oblastí, avšak i zájem a podpora chráněných oblastí ze strany jejich zřizovatelů obvykle časem klesá.

Stále více přírodních lokalit v rozvojovém světě se tedy musí spoléhat na dolary ekoturistů, jelikož vládní finanční podpora parků a chráněných území je nedostačující. Ne všechny vlády jsou totiž schopné či ochotné náklady spojené s údržbou parků hradit. (Mastny, 2001) I proto je přirozeným cílem ekoturistických destinací přilákat co nejvíce turistů a utržit co nejvíc peněz. Možností, jak toho dosáhnout a maximalizovat zisky, je například rozvoj infrastruktury a služeb poskytovaných v destinaci, které zahrnují nabídku ubytování, obchodů s potravinami, se suvenýry a informační centra. (Page a Dowling, 2002)

Ekonomický přínos ekoturistiky nezávisí jen na tom, kolik peněz přiteče do oblasti zájmu (do země, státu, kraje či komunity), ale také na tom, kolik peněz v tomto regionu zůstane. V ideálním případě by ekoturistika měla vytvářet ekonomické příležitosti pro místní obyvatele a generovat ekonomické zisky. Avšak kritici argumentují tím, že stejně jako většina běžných turistů i mnozí ekoturisté si zařídí a zaplatí cestu, zájezd i ubytování přes nějakou společnost už v místě bydliště a vydají tak převážnou část z rozpočtu na cestu mimo cílovou destinaci. V samotné destinaci pak většinou utratí relativně málo. Tím místní komunitě a jejímu rozvoji vůbec nenapomohou, protože jejich cesta pro ni nemá téměř žádný ekonomický přínos. (Page a Dowling, 2002)

Podobný problém představují zahraniční firmy, provozující služby v ekoturistických lokalitách. Mnohé hotely, restaurace, auta i lodě patří zahraničním podnikatelům a místní obyvatelé představují pouze levnou pracovní sílu. To vše vede

k nerovnoměrnému přerozdělování ekonomických výnosů - určitý zisk z této činnosti tak sice místní mají, ovšem většina tržeb jde stejně na účty vlastníků hotelů a cestovních kanceláří a tím pádem mimo oblast, kterou by tyto peníze mohly při rozumném investování rozvíjet.

Dalším problémem nejen ekoturistiky, ale turistiky obecně, je její sezónnost. Sezónní, nízké a nepravidelné výtěžky místních obyvatel nevedou ke kýženému udržitelnému rozvoji. Jestliže má ekoturistika vést k trvale udržitelnému rozvoji, musí být ekonomicky výnosná, přiměřená k životnímu prostředí a přijatelná též po sociokulturní stránce. (Page a Dowling, 2002)

Poptávka po ekoturistice může být snadno ovlivněna působením vnějších faktorů (Page a Dowling, 2002). Většina ekoturistických destinací leží v rozvojových zemích. Jelikož jsou tyto země většinou politicky méně stabilní než země rozvinuté, může tato nestabilita negativně ovlivnit poptávku. Stejný vliv na návštěvnost mohou mít i přírodní katastrofy, války a nepříznivé klimatické podmínky. Pokud bude ekoturistické destinace vlivem těchto nepříznivých faktorů navštěvovat méně lidí, přestane se ekoturistika ekonomicky vyplácet. (Duffy, 2002) Avšak lokálně zaměřená ekoturistika může být méně náchylná vůči rozmarům okolního světa za předpokladu, že komunity zachovají ještě jinou formu hospodářské činnosti. Mnohé z nejúspěšnějších projektů podporujících rozvoj ekoturistiky jsou spojeny s činností vědeckých výzkumných stanic, s prací na farmách či rybolovem. (Honey, 1999) Podstatou tohoto konceptu je existence více zdrojů příjmů v rámci komunity.

Mnoho průkopníků a zastánců ekoturistiky uvažuje o jejich ekonomických dopadech jenom jako o stabilním zdroji příjmů pro komunity. Je však třeba si uvědomit, že dopady mohou být i negativní a mohou s sebou nést i výše zmíněné problémy. (Page a Dowling, 2002)

5.3. Sociokulturní souvislosti

V posledních letech je evidentní, že rozvoj ekoturismu nemá jen dopady ekonomické a environmentální, ale i další, které jsou na první pohled méně patrné. Zatímco ekonomické dopady mohou být změřeny a spočítány a dá se zjistit jejich finanční přínos a dopad na zaměstnanost, sociální a kulturní dopady na návštěvníky a hostitelské komunity jsou často patrné až v případě, kdy se rozvoj turismu v lokalitě setkává například s odporem místních obyvatel. (Page a Dowling, 2002)

Mezi návštěvníky a hostiteli dochází ke kontaktu a interakce jejich vysoce rozdílných kultur může mít jak pozitivní, tak negativní sociokulturní dopady.

Ekoturistika může poskytovat svobodu, vzdělávání a dobré životní podmínky hostitelské komunitě. (Page a Dowling, 2002)

Když se ekoturisté dostanou do styku s naprosto rozdílnou kulturou a přírodním prostředím, může je to pozitivně poznamenat. Mohou se začít zajímat o problematiku rozvojových zemí či ochrany přírody. (Weaver, 1998)

V ekoturistice a plánování vzniku chráněných území je velmi důležité zapojení místních komunit již od samého počátku. Místní obyvatelé by měli mít možnost sdělit své názory a měli by být vyslyšeni. Důležité je i jejich vzdělávání – zejména těch, kdo pracují jako ekoturističtí průvodci. Zapojení maximálního počtu místních lidí je nutné pro úspěšný rozvoj ekoturistických projektů. Měli by mít základní povědomí o tom, jak ekoturistika funguje a jak přispívat k tomu, aby byl její rozvoj trvale udržitelný. Kromě toho musí mít místní komunity možnost rozhodnout, jaké formy cestovního ruchu a stupeň ochrany volně žijících živočichů na svém území chtějí, a jak budou rozděleny příjmy a hrazeny náklady. (Sørensen a kol., 2002)

Avšak Hitesh Mehta, konzultant a člen výboru TIES říká, že se tak často neděje. Podle něho jsou místní lidé jen zřídka součástí výchozího plánování. Přesto jsou to právě oni, kdo znají prostředí s jeho zdroji a jejichž kultura má být respektována. (Winter, 2003 v rámci Ryška, 2006)

I když ne všichni obyvatelé komunity mají z ekoturistiky užitek, výhody plynoucí z jejího rozvoje mohou napomoci v širším měřítku. Ekoturistika je realizována především ve venkovských či méně rozvinutých oblastech, kde žijí chudí a domorodí lidé. Může však svou atraktivitou přitáhnout větší pozornost, přinést prostředky a práci právě pro tuto vrstvu obyvatel. (Mastny, 2001)

Sociální a kulturní dopady ekoturistiky se podílí zejména na změnách v hodnotovém žebříčku, chování jednotlivců, rodinných vztazích, životním stylu, úrovni bezpečnosti, na úpadku morálky, důležitosti tradičních obřadů a komunitních organizací. Vzhledem k vlivu ekoturistů na hostitelské komunity a interakci mezi těmito dvěma skupinami bývají sociokulturní dopady označovány též jako „lidské dopady“.

Analýzy sociálních a kulturních dopadů ekoturismu obvykle odlišují a zvlášť rozebírají **ekoturisty**, hlavně jejich požadavky na služby, charakter aktivit, názory či očekávání; **hostitele**, jejich role v poskytování služeb ekoturistům a jejich obavy z vlivu

návštěvníků na tradiční způsob života v lokalitě; a **vzájemný vztah mezi ekoturisty a hostiteli**. (Page a Dowling, 2002)

Ekoturistika by měla přispívat ke zlepšení vzájemného kulturního porozumění a vzájemnému pochopení mezi hostitelskými komunitami a turisty (Page a Dowling, 2002). Avšak původní obyvatelé ekoturistiku zakoušejí především jako nevídané zásahy do života své země – zpravidla zcela bez jejich souhlasu. Někdy ji dokonce vnímají jako ohrožení svých práv a živobytí, kultury, země a životního prostředí. Většina místních populací, především ty původní, se jen zřídka podílejí na ziscích z ekoturistiky – namísto toho jsou vystaveni negativním vlivům turistického průmyslu. (York, 2005)

Místní obyvatelé by si měli určit, jakou úroveň turismu chtějí, o které kulturní tradice a zvyky se chtějí podělit a jaká místa budou mít ekoturisté možnost navštěvovat (Lindberg a kol, 1998 v rámci Page a Dowling, 2002). Schopnost ekoturistů přizpůsobit se místním zvyklostem je dána typem turistů, kteří destinaci navštíví. (Page a Dowling, 2002)

Dalším problémem, týkajícím se sociálních dopadů ekoturistiky může být to, že se mnohým místním obyvatelům díky ekoturistice podaří zbohatnout. Například turističtí průvodci, kteří ekoturistům ukazují přírodní a kulturní památky oblasti, tak mohou mít rázem několikanásobně vyšší příjmy, než místní vůdci a uznávané autority. To může vést k zeslabení jejich vlivu a tím k rozvratu vzájemných sociálních vazeb ve skupině.

6. Předpokládaný vývoj ekoturismu – výhledy do budoucna

Existuje několik trendů, které mají vliv na ekoturistiku nyní, a bude tomu tak i v budoucnu. Patří mezi ně silná poptávka trhu, příroda přitahující pozornost, zvyšující se profesionalita a skutečnost, že jde o rozvíjející se odvětví průmyslu.

Ekoturismus je nejrychleji rostoucím sektorem turistického průmyslu, což jen dokazuje fakt, že je po ekoturistice velká poptávka. (Page a Dowling, 2002)

Růst běžného masového turismu by měl v příštích letech stagnovat. Naopak u všech forem alternativního turismu, mezi něž řadíme *ecotourism*, *wildlife tourism*, *adventure tourism*, *sustainable tourism*, *responsible tourism*, *indigenous tourism*, *nature tourism* a další, je očekáván vysoký růst v příštích dvou desetiletích. (TIES, 2006) Zejména v LDCs se cestovní ruch stává důležitou rozvojovou strategií, což dokazuje růst návštěvnosti, zvyšující se objemy tržeb a procento zahraničních návštěvníků, kteří v destinaci přenocují¹⁶ (Weaver, 1998).

Podle analytiků rozkvět přírodní turistiky - sektoru, který již nyní zaznamenává 20% růst - jen nasvědčuje tomu, že přeměna v udržitelný turismus přinese ekonomické zisky. (TIES, 2006)

K tomu, aby bylo dosaženo udržitelného rozvoje ekoturistiky je nutné, aby byla trvale schopná ekonomického růstu (ekonomicky životaschopná), ekologicky přiměřená a sociokulturně přijatelná. V procesu rozvoje ekoturistiky musí být zapojeno hospodářství, životní prostředí i kultura a žádný z těchto segmentů ekoturistiky by neměl být výrazně významnější než jiné. (Page a Dowling, 2002)

Je-li ekoturistika využívána a řízena moderním, ale zároveň citlivým způsobem, může být udržitelná i neobyčejně velmi obohacující a zároveň zdrojem hodnotných zážitků turistů (Page a Dowling, 2002).

¹⁶ Stayover arrivals

7. Diskuze a závěr

Definovat ekoturistiku není jednoduché, ale většina definic ji prezentuje jako ekologicky a kulturně citlivou návštěvu přírodní oblasti, která je koncipována tak, aby měla co nejmenší dopady. Ekoturistika podporuje rozumné a šetrné využívání přírody a vyzdvihuje bohatství, které může příroda svým návštěvníkům nabídnout. Má být prospěšná nejen samotným návštěvníkům, ale především má mít pozitivní dopad na přírodu a život místních obyvatel.

Též podmiňuje ochranu územních celků a přispívá k ochraně biodiverzity. Ačkoliv se zdá být vůči přírodnímu prostředí citlivá, lze vysledovat i její negativní dopady. Například přítomnost člověka v přírodních lokalitách může ohrožovat a rušit zvěř. Obecně největší zátěží turismu pro přírodu je doprava do lokality. V případě ekoturismu se lidé přepravují převážně letecky, což je jeden z nejméně ekologických způsobů dopravy. Existují však země, kde ekoturismus funguje, příkladem jsou Galapágy. Úspěch spočívá zejména v regulaci počtu návštěvníků, kdy se výtěžek z jejich návštěvy investuje dále do ochrany přírody.

Ekoturistika by měla vytvářet příležitosti pro místní obyvatele – vzdělávat je, vytvářet nová pracovní místa či pomoci eliminovat chudobu. Nicméně, ne vždy tomu tak je - sliby o zapojení domorodých komunit do rozvoje ekoturistiky a jejich podíly na zisku jsou, v lepším případě, okrajové.

Ekoturismus v rámci typologie turismu spadá pod alternativní přírodní turismus. Charakterizovat ekoturisty lze pomocí více měřítek, např. podle způsobu, jak jsou organizováni či podle toho, co chtějí zažít. Z charakteristik je zřejmé, že ekoturismu se může věnovat téměř každý s ohledem na finanční, časové a další možnosti.

Dopady ekoturistiky v ekonomických, environmentálních i sociokulturních souvislostech rozvoje se ukázaly být důležitými pro zodpovězení následující otázky: Mají oblasti a jejich komunity rozvíjet ekoturistiku? Ano. Domnívám se, že jde o koncepci správnou a z mého pohledu akceptovatelnou. Z toho důvodu je pro mě přijatelnější, když kupříkladu prales navštíví tisíce lidí, kteří si z návštěvy odnesou nezapomenutelné zážitky a zároveň znamenají pro domorodce ekonomický přínos, než kdyby byl ten samý prales během několika málo dní vytěžen a na jeho místě vznikly plantáže nebo savana. Ekoturistické aktivity se jeví méně destruktivní než

nekontrolovaná těžba dřeva a surovin, pěstování monokultur za použití obrovského množství chemických látek či stavba megalomanských vodních děl.

Ekoturistika si neklade žádné nereálné cíle ani jí nejde o to zcela zásadně “měnit svět”. Jen říká, že cestovat se dá i jinak.

8. Shrnutí

Tato bakalářská práce se zabývá ekoturistikou v rozvojových zemích a jejími pozitivními i negativními environmentálními, ekonomickými a sociokulturními dopady.

Vymezuje, co ekoturistika je – že jde o zodpovědné cestování do přírodních oblastí, které přispívá k ochraně přírodních zdrojů a životního prostředí, zlepšuje životní úroveň místních obyvatel a zahrnuje vzdělávací či studijní prvky.

V rámci typologie turismu vysvětluje význam pojmů, které bývají s ekoturistikou často zaměňovány. Snaží se o rozdělení ekoturistů do skupin podle různých hledisek.

Značný prostor je věnován již zmíněné analýze pozitivních i negativních environmentálních, ekonomických a sociokulturních dopadů ekoturistiky, dále regulaci a certifikaci ekoturismu a jeho předpokládanému vývoji.

Klíčová slova

ekoturistika, dopady ekoturistiky, udržitelná turistika, cestovní ruch, životní prostředí

9. Summary

Presented bachelor thesis deals with ecotourism in developing countries and its positive and negative environmental, economic and socio-cultural impacts.

It defines ecotourism's meaning – responsible travel to natural areas which contributes to conservation of natural resources and environment, improving the living conditions of local people and includes educational elements.

In the typology of tourism it defines various terms which are often confused for ecotourism. Attempts to differentiate ecotourists into groups by their points of view.

In the main the thesis concentrates, as mentioned previously, on positive and negative environmental, economic and socio-cultural impacts of ecotourism, its regulation, certification and supposed development.

Keywords

ecotourism, impacts of ecotourism, sustainable tourism, tourism, environment

Použité zdroje

ANANTHASWAMY, Anil. Massive growth of ecotourism worries biologists. *New Scientist* [online]. 2004 [cit. 2008-07-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.newscientist.com/article/dn4733-massive-growth-of-ecotourism-worries-biologists.html>>.

DUFFY, Rosaleen. *A trip too far : ecotourism, politics and exploitation*. 1st edition. London : Earthscan Publications, 2002. 210 s. ISBN 1853837598.

EC3 Global. *Green Globe* [online]. c2008 [cit. 2008-08-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.ec3global.com/products-programs/green-globe/Default.aspx>>.

FENNELL, David A. *Ecotourism : an introduction*. 2nd edition. New York, NY : Routledge, 2006. 236 s. ISBN 0415303648.

FONT, Xavier. Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects. *Tourism management* [online]. 2002, vol. 23, is. 3 [cit. 2008-08-04], s. 197-205. Dostupný z WWW: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V9R-44B235X-2&_user=990403&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_version=1&_urlVersion=0&_userid=990403&md5=f88d4beb4b39e5bbf4b8b96b0f8ddb30>

HONEY, Martha. *Ecotourism and Sustainable Development : Who Owns Paradise?*. Washington, D.C. : Island Press, 1998. 405 s. ISBN 1559635827.

CHRIST, Costas, HILLEL, Oliver, MATUS, Seleni, SWEETING, Jamie. *Tourism and Biodiversity : Mapping Tourism's Global Footprint*. [s.l.] : Conservation International, 2003. 53 s. Dostupný z WWW: <<http://www.unep.org/PDF/Tourism-and-biodiversity.pdf>>. ISBN 1-881173-71-2.

ICRT - The International Centre for Responsible Tourism. *Cape Town Declaration on Responsible Tourism in Destinations* [online]. 2002 [cit. 2008-07-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.icrtourism.org/Capetown.shtml>>.

IFAW - International Fund for Animal Welfare. *Documenting the Growth of the Whale-Watching Industry* [online]. c2001 [cit. 2008-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifaw.org/ifaw/general/default.aspx?oid=179930>>.

IIPT - International Institute for Peace through Tourism. *Indigenous Tourism Forum* [online]. 2005 [cit. 2008-07-18]. Dostupný z WWW: <http://www.iipt.org/3rdglobalsummit/presentations/indigenous_tourism_forum.htm>.

ISAACS, Jack Coburn. The Limited Potential of Ecotourism to Contribute to Wildlife. *Wildlife Society Bulletin* [online]. 2000, vol. 28, is. 1 [cit. 2008-07-19], s. 61-69. Dostupný z WWW: <http://www.wildlife.org/publications/wsb2801/8sc_isaac.pdf>.

MASTNY, Lisa. *Traveling light: New Paths for International Tourism*. Jane A. Peterson. [s.l.] : [s.n.], 2001. 88 s. Dostupný z WWW: <<http://www.worldwatch.org/system/files/EWP159.pdf>>. ISBN 1-878071-61-0.

PAGE, Stephen J., DOWLING, Ross K. *Ecotourism*. Harlow : Prentice-Hall, 2002. 338 s. ISBN 058235658X.

RYŠKA, Tomáš. *Africké „dobrodružství“* [online]. 2006 [cit. 2008-08-02]. Dostupný z WWW: <<http://honza.hedvabnastezka.cz/rady/africke-dobrodruzstvi>>.

SØRENSEN , Stine Bruun, BARAZA, Anna Isabel, MIROVSKY, Ondrej, VAN, Cong Nguyen. *Ecotourism as a Way to Protect Nature*. [s.l.] : [s.n.], 2002. 91 s. Dostupný z WWW: <<http://www.environmentalstudies.au.dk/publica/f2002ecotourism.pdf>>. ISBN 87-7785-137-4.

ŠAUER, Petr, et al. *Dobrovolné dohody v politice životního prostředí..* [s.l.] : [s.n.], 2002. 339 s. ISBN 80-245-0116-3.

TIES - The International Ecotourism Society. *The International Ecotourism Society (TIES)* [online]. 2008 [cit. 2008-07-20]. Dostupný z WWW: <http://www.ecotourism.org/webmodules/webarticlesnet/templates/eco_template.aspx?a=12&z=25>.

TIES - The International Ecotourism Society. *The International Ecotourism Society : Fact Sheet: Global Ecotourism* [online]. 2006 [cit. 2008-08-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.box.net/shared/static/eaukonjc0a.pdf>>.

Tourism New South Wales. *Defining 'Nature Tourism': meaning, value and boundaries* [online]. 2006 [cit. 2008-07-24]. Dostupný z WWW: <http://corporate.tourism.nsw.gov.au/Sites/SiteID6/objLib13/2_defining_nature_tourism.pdf>.

UNEP - United Nations Environment Programme. *UNEP DTIE SCP Branch: Tourism* [online]. c2008 [cit. 2008-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.unep.fr/scp/tourism/topics/ecotourism/>>.

UNWTO - World Tourism Organisation. *Facts & Figures : Tourism Highlights* [online]. 2007 [cit. 2008-08-01]. Dostupný z WWW: <<http://unwto.org/facts/eng/highlights.htm>>.

UNWTO - World Tourism Organisation. *Sustainable Development of Tourism* [online]. c2008 [cit. 2008-07-29]. Dostupný z WWW: <http://www.unwto.org/frameset/frame_sustainable.html>.

Ústav pro ekopolitiku. *Výkladový slovník* [online]. c2007 [cit. 2008-07-30]. Dostupný z WWW: <<http://slovník.ekopolitika.cz/>>.

WEAVER, David B. *Ecotourism in the less developed world*. Oxon : CAB International, 1998. 258 s. ISBN 0851992234.

WTA - Wildlife Tourism Australia. *WTA - About WTA* [online]. 2008 [cit. 2008-07-24]. Dostupný z WWW: <http://www.wildlifetourism.org.au/about_wta.htm>.

YORK, Suzanne. *Common Ground: Eco-Tourism Can Be Both a Boon and a Curse for Indigenous Peoples* [online]. 2005 [cit. 2008-07-18]. Dostupný z WWW: <<http://commongroundmag.com/2005/11/ecotourism0511.html>>.